

Editor: Vasile Burlui

Redactor: Nicoleta Dabija

Tehnoredactor: Roxana Hîngănescu

Coperta: Ionuț Broștianu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ANTONESEI, LIVIU

1990 : vremea în schimbare / Liviu Antonesei. - Iași : Cartea Românească Educațional, 2019

ISBN 978-606-9088-45-6
821.135.1

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional

Copyright © Editura Cartea Românească Educațional, Iași - 2019

Adresa: IAȘI, Bd Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 2 – 700124.

www.ecredu.ro

Liviu Antonesei

1990 Vremea în schimbare

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Cuprins

Notă asupra ediției	5
Prefață	7
„Eu sînt optimist și am încredere pînă și în dușmanii noștri...” Mihai Ursachi	11
„Minerul e un rob cu suflet de copil. Dacă-l minți? L-ai pierdut...” Neculai Spirilote	34
„Guvernării noastre nu înțeleg că barometrul democrației și al toleranței este dat de suportarea vocilor critice.” Dan Petrescu	54
„Societatea civilă? Niște bolizi, în țările occidentale, niște vehicule optimizabile, în fostele țări comuniste, și carul nostru cu boi...” Vasile Gogea	71
„Intelectualitatea, dacă e vinovată de ceva e vinovată că n-a ridicat destul vocea împotriva imposturii politice.” Virgil Măgureanu	84
„Este necesar timp pentru a scăpa de comunism, va trebui să se nască o nouă generație...” Al. Paleologu	100
„Eu spun că trebuie să crezi și în miracole...” Paul Goma	127
„Demolarea comunismului trebuie să se producă în primul rînd în spirit.” Mircea Iorgulescu	172
„Securitatea și-a dovedit incompetența în aceeași măsură cu Partidul Comunist Român.” Mircea Iorgulescu	203
„În Est, zidurile au fost dărîmate de intelectuali.” Monica Lovinescu și Virgil Ierunca	214
„Închipuim România ca pe o țară în junglă!” Mihai Dinu Gheorghiu	251

„Eu sînt optimist și am încredere pînă și în dușmanii noștri...” Mihai Ursachi

Exilul, temnița, expulzarea sau „accidentul de automobil”?

L.A.: Acum nouă ani plecai în Statele Unite cu o bursă, dacă nu mă înșel era pe la sfîrșitul anului, oricum în toamnă. De atunci, au trecut, deci, nouă ani în care nu ne-am văzut. Cum s-a întîmplat asta? Cînd ai plecat, aveai de gînd să nu te mai întorci, sau a fost o decizie luată acolo? Ce s-a întîmplat, de fapt?

*M.U.: Era, de fapt, o bursă de călătorie de studii, acordată de Agenția Departamentului de Stat, iar rațional gîndeam că mă voi întoarce odată cu terminarea acestei burse. Totodată, am știut că locul meu este aici, de altfel, nu mi-am luat decît o mică geantă de umăr în care aveam un exemplar din subțirica mea carte *Inel cu enigmă*, publicată în 1970, și cele strict necesare. Deci, rațional credeam că mă voi întoarce, dar în subconștient, la tensiunea imensă ce s-a aplicat asupra noastră, a tuturor, de fapt în fiecare clipă a vieții noastre, eu trebuie să adaug și cei trei ani de temniță grea, plus lupta pentru fiecare cuvînt, pentru fiecare silabă publicată, iar toate acestea îmi dădeau o senzație că mă sfîrșesc, că mă termin foarte repede. Ajuns în Statele Unite, întoarcerea mi se părea o sinucidere, rămînerea în exil mi se părea, de asemenea, o sinucidere. Eram pus în fața unei alternative din care am ales latura ce mi se părea că îmi acordă o minimă șansă de supraviețuire și autoconservare, în speranța, și aceea foarte mică, că odată și odată aș putea să mă întorc aici fiind cît de cît folositor. N-a fost ușor, decizia am luat-o după o lungă meditație și ezitare...*

— În vara lui 1982, a apărut cazul Virgil Tănase. Îmi amintesc că ai fost printre pușinii care ai luat atunci

atitudine, adresându-te, în termeni foarte duri, direct fostului președinte. Dacă după acea luare de poziție te-ai fi întors, ce s-ar fi întâmplat?

— Dar tu, tu cam ce crezi despre asta? Dacă îți amintești măcar câteva propoziții din scrisoarea aceea, cam ce crezi că mă aștepta?

— Bănuiesc că din nou temnița sau, în cel mai bun caz, o expulzare cu acte în regulă...

— ...sau chiar un mic „accident de automobil”, în care automobilul trece și te calcă, asta înțelegeau ei printr-un accident de automobil.

— Da, foarte posibil, era una din metodele lor și nu dintre cele mai blânde. Eu n-am avut parte decît de alergare cu antrenament mecanic.

— Amenințarea cu automobilul se practicasă deja, înainte de plecare. Avocatul Vasilache, care era prieten cu șeful Securității, mi-a spus odată că mă poate călca o mașină cînd merg pe bicicletă și că, deci, e mai bine să stau cuminte la mine, în Tîcău...

— Nu mă miră, dar să revenim la momentul America. Cînd ai ajuns în S.U.A., erai un intelectual format, un scriitor de 40 de ani, cu o experiență de viață și scriitoricească indiscutabilă. Ce a însemnat America pentru un om format, astfel format?

— „O, America, America” – Franz Kafka. Pentru început, trebuie să spun că eu nu știam deloc englezește. Această limbă nu mi-a fost niciodată prea apropiată, mi se părea prea lunecoasă, cuvintele mi se păreau prea scurte, prea ușor de pronunțat. De fapt, aveam o idee imprecisă și realmente falsă despre această limbă și despre bogățiile ei. Deci, principalul meu efort de început, ca al tuturor românilor ce vin în exil economic sau politic, a fost de a-mi apropia limba engleză cît mai repede și cît mai bine.

— Înainte de a pleca, eu te-am auzit vorbind

francezește perfect, de asemenea nemțește. Mai știu că stăpînești latina și greaca...

— Greaca mea nu e grozavă, dar la latină am avut mereu notele maxime, iar cînd am fost la Vatican, am reușit să mă înțeleg în latina vaticană destul de bine.

Doamna Veronica Way semăna cu Veronica Micle

— Se poate deci spune că ai talent pentru limbi străine. Asta ți-a servit în însușirea englezei?

— Cred că da. Să-ți spun însă cum am procedat. M-am înscris la o școală pentru străini și m-am scufundat complet în limba engleză. Cum îți spuneam, engleza nu-mi era simpatică, dar am trecut peste asta. Școala era gratuită, foarte serioasă, cu profesori foarte buni. Avea „tot dichisul” pentru învățarea limbii, indiferent din ce arie lingvistică veneai. În general, cursurile durează circa șase luni, dar după vreo două luni, două luni jumătate, persoana care se ocupa în mod special de mine și pe care n-am s-o uit niciodată, dna Veronica Way – iar way, în engleză, înseamnă drum... –, și care semăna puțin cu Veronica Micle, mi-a spus: „Dle Ursachi, dvs. nu mai aveți treabă aici, căutați o altă școală, aici nu mai are rost să pierdeți vremea”. N-aș încheia însă răspunsul înainte de a-ți descrie puțin școala și împrejurimile. Era așezată într-un peisaj de nepovestit. Se vedea un munte splendid care se numea *San Miguel*, iar școala era într-o vale prin care curgea un râu, ce se strecura pe sub palmieri, iar eu locuiam în apropiere, în *Spring Valley*, Valea cu izvor, o suburbie a orașului San Diego, iar acolo chiar curgea un izvor, un pîrîu, care nu era poluat deloc. Să nu vă imaginați că apele în America sînt așa de poluate ca în RFG sau în România, de pildă...

— Deci, prima dificultate a fost limba, care nu pare să fi fost una insurmontabilă de vreme ce după două-trei luni

Responsabil
profesorii și-au dat liber la această școală. Ce a urmat după însușirea limbii?

— M-am înscris la un program doctoral într-un alt stat. Imediat ce am ajuns să înțeleg rezonabil limba engleză, m-am apucat de lucru. Dar trebuie să știți că, după cele două-trei luni, când dna Way mi-a spus că nu mai am treabă acolo, engleza mea era, așa spune – dacă așa lăuda-o la maximum –, așa spune că era, de fapt, minimă. Dar pentru ei, în general în America, a ști limba înseamnă a putea supraviețui în situațiile de comunicare din viața obișnuită. Bagajul lor de cuvinte, chiar al americanilor get-beget, care nu au probleme de ordin intelectual sau cultural, e de circa 500-800 de vocabule, pe care le pot folosi în toate împrejurările. Adică să poți cere brânză, pâine, să te poți deplasa cu tramvaiul. În acest fel, ești funcțional și nu-i mai interesezi...

— Ei înțeleg limba pur instrumental și deloc sub aspect expresiv?

— La nivelele respective, da. Pe ei îi interesează să fii funcțional din punct de vedere al *business*-ului, al vieții practice. Dacă ești aici funcțional, nu mai ai probleme, ești ok, nu-i mai interesează.

— Bine. Revin cu întrebarea – ce a urmat după povestea cu limba?

— Eu eram, deci, în sudul Californiei, la San Diego, când mi-a parvenit vestea că se caută un germanist la Universitatea statului Texas din Arlington. Cum știi, eu sînt licențiat în germană la Iași, iar la Arlington era profesor dl Constantin Corduneanu, fost prorector la Universitatea ieșeană. M-am dus, deci, în Texas, iar dl Corduneanu m-a prezentat profesorului Ronald Derk, șeful Departamentului de limbi germanice, un neamț din Banatul sîrbesc. Cum dl Corduneanu nu știe germana, m-a lăsat o jumătate de oră cu profesorul Derk să vorbim nemțește. După douăzeci de minute, mi-a spus că sînt angajat, mi-a arătat biroul meu,

cutia poștală și mi-a spus cînd încep orele. Pîna să-mi dau seama ce se întîmplă, am intrat în *business*, cum s-ar zice, n-a ars gazul șapte luni...

— Și, totodată, ai început programul de doctorat...

— Nu totodată. Pentru a te înscrie la doctorat trebuie să plătești, iar eu a trebuit să cîștig niște bani înainte, să cîștig niște salarii. După aceea, deci, am putut plăti taxa de înscriere pentru programul de doctorat. Dar nu numai asta era important, mai trebuia să mi se recunoască titlul de *Master of Arts*. Or absolvenților de facultate din România nu li se recunoștea acest titlu. Aici am avut, iarăși, un mare noroc de recomandările primite de la poetul și profesorul Donald Eulert de la Universitatea San Diego, de la Matei Călinescu, profesor la Indiana University, și de la profesorul Corduneanu. Pe baza acestor trei recomandări și fără nici un act, nici măcar diploma de bacalaureat sau de șapte clase, am obținut titlul de *Master of Arts* necesar doctoratului...

Doctorand în America: ca la Colegiul Național „A.T. Laurian” din Botoșani, mai puțin pedepsele corporale

— Mi-ai povestit zilele trecute că un program de doctorat în S.U.A. îți poate aduce foarte ușor aminte de universitate, ba chiar de viața de școlar. Vrei să intri puțin în detalii?

— Da, domnule, mă simțeam exact ca la Colegiul Național „A.T. Laurian” din Botoșani, unde, pînă în 1957, cînd am terminat eu, disciplina era încă disciplină. Numai pedepsele corporale lipseau, în rest, o disciplină de fier, ca la școală, apelul frecvenței ș.c.l. Astfel că, după prelungile mele studenții de la Iași, am avut parte de încă o studenție, una riguroasă, după care jinduam. Mă tem, tare mă tem că a fost ultima. Jinduam după ea, am avut-o, dar tare mă tem că a fost ultima.

— Circa trei ani.

— *Deci, după trei ani, erai doctor. Dar doctor în ce?*

— Nu mi-am susținut imediat doctoratul. A mai trecut aproape un an să-mi fac tezele. Oricum, doctoratul meu este dublu. Principala arie de concentrație este germanistica, deci limba și literatura germană, iar a doua arie de specializare sau expertiză este „filosofia și sociologia”. După cum probabil se știe, prima mea facultate de aici, de la Iași, a fost filosofia, abia după aceea am studiat germana la aceeași facultate, la aceeași Universitate. La Arlington, paralel cu studiile pentru doctorat, îmi țineam mai departe orele de germană pentru care eram plătit, din care trăiam.

— *După cîte îmi amintesc din discuțiile noastre, după ce ți-ai susținut doctoratul, te-ai mutat din Texas în California. De ce?*

Texasul este un stat ciudat!

Climă ucigătoare, șerpi cu clopoței, crah petrolier și cea mai lungă Constituție din lume

— E adevărat că m-am mutat. Texasul este un stat foarte ciudat. În primul rînd, din punctul de vedere al climei, este absolut infernal. Brizele ce bat dinspre Golful Mexic transformă imensul stat al Texasului într-un fel de „deșert umed”, bîntuit de țințari cît vrăbiile, de șerpi de toate felurile, care mișună, peste tot. Îmi cumpărasem o casă, chiar lîngă Universitate, vis-à-vis de a profesorului Corduneanu, dar grădina îmi era plină de șerpi cu clopoței. De asemenea, cînd mă duceam să înot într-un lac din apropiere, erau multe lacuri în Texas, cu apa limpede și caldă, cam de temperatura ceaiului pe care îl bem noi acum, cînd mă duceam să înot, aveam mari probleme cu alt soi de șerpi, numiți *water mocassines*, mocasini de apă,

care sînt foarte scurți, spre deosebire de șerpii cu clopoței care pot trece de doi metri și care au mușcătură mortală...

— *În poezia ta, șarpele, Marele Șarpe, are un anume rol... Cum de te-au alungat șerpii din Texas tocmai în California? Zău, nu înțeleg...*

— A, nu, n-am plecat de frica șerpilor! Eu iubesc șerpii, i-am iubit întotdeauna. Ce m-a alungat a fost clima care este absolut infernală. De pildă, consulul Marii Britanii la Houston primește salariul triplu deoarece are un regim colonial, ca și cel de la Calcutta. Clima e ucigătoare, pe mulți români i-a distrus complet, precum și pe descălecătorii inițiali, care au fost în majoritatea lor germani, bine plătiți de împăratul Germaniei și Austriei, în secolul trecut, pentru a coloniza Texasul. Din această cauză, în Texas, există destule sate și orașe cu descălecători germani, care-s destul de izolate întrucît, la o suprafață cît a Franței, populația e cam cît a României. E o mulțime de spațiu liber acolo, pînă și eu mi-am putut permite să-mi cumpăr o mică moșie pe malul rîului Barzos, unde mi-am făcut o rampă de lansare pentru barca mea cu motor. Splendidul rîu Barzos se varsă în Golful Mexic, puteam naviga de la mine de la moșie pînă la Golf, ceea ce am și făcut de vreo două ori. Dar, din punctul de vedere al înotătorului, Golful Mexic nu e supremul lucru – din cauza sedimentelor nu este adînc, e poluat din cauza petrolului ce se extrage de pe platforme, e plin de rechini, iar împrejurimile sînt bîntuite de țințari, șerpi și tot felul de alte ființe. Deci, din punctul de vedere al climei, Texasul este un stat de evitat de românii ce merg acolo. Din punctul de vedere al *business*-ului, este statul care, cînd am ajuns eu acolo, mergea cel mai bine, dar, în cei cîțiva ani cît am locuit în el, s-a produs catastrofa cu căderea prețurilor petrolului – de la 20-22 de dolari barilul la circa șase-șapte dolari un baril. Deci, climei catastrofale i s-a adăugat acest crah economic absolut, un dezastru financiar instantaneu, care a dus la tot felul de reduceri și pe plan universitar, pe toate

planurile. Texasul se bazează prea mult pe petrol...

— Deci ai plecat în California...

— Din motivele pe care le-am enumerat pe scurt, precum și din alte motive, am hotărât să plec din Texas cât mai repede. Așa încât mi-am vândut casa, mi-am vândut mica moșie fără nici un fel de câștig, ba chiar cu mare pierdere. Am avut noroc că am putut să obțin ceva bani la vânzarea casei pentru că mulți și-au pierdut casele fără să câștige nimic. Mi-am pus apoi lucrurile de strictă utilitate în mașină – nici nu-ți închipui câte lucruri încap într-un Mercedes Benz Sedan, am agățat de *hitch*-ul mașinii barca cu motor, pe care am folosit-o ca pe un trailer umplînd-o cu cărți, m-am urcat la volan spunînd „adio, Texas!”, și am pornit-o spre munții Stîncoși, spre partea cealaltă a Americii, spre Coasta de Vest. A fost o lungă călătorie, nu mi-am ales drumul cel mai scurt, am trecut prin fel de fel de state, prin Colorado, unde am stat la „Colorado Springs”, m-am urcat pe Muntele Peek, prin statul Yuka. Un lung voiaj de pe coasta de Est spre cea de Vest, cu barca plină de cărți, cu un seif metalic în care-mi țineam actele și cu armele mele. Ca în majoritatea statelor americane, în Texas, portul de arme este liber. De altfel, există un alineat în *Constituția* Statelor Unite în care se prevede că poporul este înarmat. În cazul în care guvernul, care este servantul poporului, nu mai convine acestuia, poporul are posibilitatea – nu numai dreptul – de a răsturna imediat guvernul prin forța armelor. Eu nu de asta purtam arme, ci pentru a evita posibilitatea de a fi atacat. De altfel, armele se poartă la vedere, aveam câte un cârlig la fiecare ușă a mașinii și de el erau agățate carabinele, ca toată lumea să vadă că sînt înarmat și să nu se gîndească vreunul să mă atace...

— Înțeleg că nu te-a atacat nimeni, de la Coasta Atlanticului la cea a Pacificului, de vreme ce ți-ai putut prelua anumite activități universitare, iar acum ești în fața mea fără a purta urme vizibile de rănire cu arme de foc...

Ultimele cuvinte despre Texas: o *Constituție* cît vreo patru cărți de telefon!

— Nu, nu m-a atacat nimeni. Doar cînd am intrat în statul California am avut unele probleme cu armele. Trebuie să-ți spun că statele americane nu-s ca județele noastre. Fiecare stat are guvernul, senatul, guvernatorul, constituția sa. Texasul, de pildă, are cea mai lungă *Constituție* din lume – e cît vreo trei-patru cărți de telefon, cam cît o valiză mărișoară. Mă întreb cine-o fi scris-o și cine-o fi citit-o vreodată. Cum îți spuneam, Texasul e un stat foarte bizar. Printre altele e numit statul *Lone Star* (al stelei singuratece), a avut un rege, a existat chiar și un împărat al Texasului, iar familia de Habsburg are acolo o moșie, un *ranch* cam de dimensiunile Austriei...

— Acesta e, deci, Texasul. Dar California?

— Deci, am ajuns la bariera ce semnală intrarea în California. Acolo, în principiu, se verifică dacă nu ești urmărit, singura legitimație ce ți se cere e carnetul de conducere auto. Pe mine, nu m-au întrebat nici asta, însă polițiștii de acolo s-au uitat visători la carabinele mele, care erau destul de bune, și mi-au spus: în California, legile pentru portul armelor de foc sînt puțin diferite față de Texas. Mă luaseră drept texan, aveam număr de Texas, engleza mea avea un ușor accent de acolo. Mi-au spus că trebuie să înregistrez armele la poliție, nu atît carabinele, cît pistoalele, armele de mîină, *hand guns*, imediat ce mă hotărâsc să mă stabilesc undeva. În sfîrșit, să uităm aceste aventuri cu armele de foc, cît am stat în California nu m-a întrebat nimeni de ele. Le-am dus, de altfel, pe toate la *ranch*-ul prietenului meu, poetul Don Eulert, acolo e nevoie de arme – mai împușcam iepuri, capre, unii coioți ce deveneau prea obraznici...

— Dar relațiile tale cu studenții? E o chestie subconștientă, mereu trași spre șerpi, pistoale, dar de studenți nu-mi spui nimic? Cu studenții cum a fost?